

Kansen in Krimp

op zoek naar nieuwe energie

Nb

NOORDERBREEDTE
- SPECIALE UITGAVE 3A 2015

Inhoud

2 Kansen in Krimp

Op zoek naar nieuwe energie

6 De corporatie verbindt

10 Warme woningen in Bolsward

12 Een nieuw hart voor Opwierde

14 Van scheef- naar rechtwonen

16 Energiek Nieuwolda

18 Investeren in een theemuts

22 Wie heeft het voor het zeggen? Pleidooi voor een nieuwe benadering

24 Meten is weten

Wie heeft het voor het zeggen?

Pleidooivooreennieuwebenadering

TEKST MIEKE OOSTRA EN SABINE MEIER

Het wordt steeds duidelijker dat de gebruikelijke manier om maatschappelijke opgaven aan te pakken niet langer voldoet. De zogenaamde top-down benadering heeft afgedaan. Huidige, complexe vraagstukken vragen om samenwerking tussen bestuurlijke en maatschappelijke partners. Ook burgers, actief in allerhande bottom-up projecten, eisen nadrukkelijk een rol op in dit proces. Wij willen hier pleiten voor een nieuwe benadering van dergelijke vraagstukken. Niet top-down, niet bottom-up, maar middle-up-down.

Het idee van middle-up-down is dat kennis, creativiteit, capaciteit en draagvlak van alle partijen wordt benut om zodoende tot oplossingen te komen. Bij een complexe opgave, zoals het klimaatneutraal maken van een gemeente of regio, volstaat het niet meer om een aannemer te bellen.

Vastgelopen in top-down

Toch was top-down tot voor kort dé manier om vanuit publiek bestuur maatschappelijke doelen aan te pakken. Dat was ook heel effectief. Zo realiseerden we bijvoorbeeld onze beroemde Deltawerken, het snelwegnet en het rioleringsstelsel. Typend voor de top-down benadering is dat afspraken, middelen en de verdeling van die middelen centraal worden aangestuurd. Vervolgens worden de afspraken vertaald naar acties voor partijen op lagere niveaus. Dit is goed te illustreren aan de hand van het proces rondom de mondiale klimaatafspraken. Eerst is door een groep IPCC6 wetenschappers overeenstemming bereikt over het feit dat de stijging van de CO₂ door menselijk handelen is veroorzaakt. Daarna volgden de Kyoto-afspraken, waarin we wereldwijd overeenkwamen dat het noodzakelijk is om de CO₂-uitstoot te verminderen. Nederland heeft vervolgens aangegeven zich te zullen houden aan de doelstelling van 20 procent energiebesparing ten opzichte van het niveau in 1990 en een aandeel van 14 procent duurzame energie in 2020 en 16 procent in 2023. Op basis hiervan hebben gemeenten hun eigen milieudoelstellingen vastgelegd. Tot zover werkt top-down prima, maar dan begint het te knellen. De huidige maatschappelijke opgaven zijn over het algemeen complexer geworden en dan werkt deze aanpak lang niet altijd meer. Want het gaat bij een opgave als het halen van de klimaatdoelstellingen niet alleen om het verduurzamen van woningen, maar er moet ook rekening gehouden worden met bevolkingsdaling, vergrijzing, de groeiende zorgbehoefte, behoud van leefbaarheid, noem maar op. Geen enkele partij, ook de overheid niet, heeft alle benodigde middelen en kennis in huis om bijvoorbeeld al onze gebouwen te verduurzamen, of in te spelen op de toegenomen zorgvraag. Dit vereist expertise uit meerdere vakgebieden, maar ook het inpassen van nieuwe maatregelen in bestaande structuren. En omdat het grote opgaven zijn ontbreken vaak de publieke middelen. Dat is niet alleen het gevolg van de crisis, maar hangt samen met het feit dat bijvoorbeeld in krimpgebieden structureel minder publiek geld te besteden is.

Daarnaast zijn burgers veeleisender geworden. Zij willen vaak graag meebeslissen of meedoen om zo invloed uit te oefenen op de kwaliteit van hun eigen leefomgeving. De talrijke bottom-up initiatieven op het gebied van energie, vervoer en zorg illustreren deze behoefte. Burgers kennen hun dorp, ze weten wat er leeft en ze weten wat de potentie van hun dorp is. De sterke kant van lokale initiatieven is over het algemeen dat zij in staat zijn te komen tot een oplossing die het beste past bij de behoefte en omstandigheden in een bepaalde regio.

Burgers, maar ook lokale bedrijven, hebben bijvoorbeeld vaak specifieke kennis over zaken als de historische structuren in het dorp of sociale verbanden die niet via andere kanalen beschikbaar is. De kunst is dus om alle partijen, de vereiste middelen en kennis bij elkaar te brengen, maar ook om de partijen daadwerkelijk gelijkwaardige 'belangeigenaren' te laten zijn voor het oplossen maatschappelijk probleem.

Een nieuwe benadering: middle-up-down

Overheden en maatschappelijke organisaties, zoals bijvoorbeeld corporaties, zijn dan ook op zoek naar nieuwe manieren om verder te komen waar de oude top-down benadering vastloopt. Ze kunnen niet langer alleen vanuit het perspectief van de besturende publieke partijen blijven kijken, maar moeten ook veel meer de perspectieven van alle betrokken partijen op een gelijkwaardige manier meenemen. En dit is waar de middle-up-down benadering om de hoek komt kijken: een benadering die de sterke kanten van zowel top-down als bottom-up gebruikt om nieuwe, creatieve oplossingen te vinden voor de vraagstukken van deze tijd. In essentie gaat het in de middle-up-down benadering om het vormen van nieuwe overlegstructuren en flexibele netwerken om zo gezamenlijk tot de aanpak van opgaven te komen. Hierdoor ontstaan dynamische structuren die gemakkelijker kunnen anticiperen op veranderingen, die zich goed kunnen aanpassen aan steeds veranderende omstandigheden en die om kunnen gaan met complexere vormen van zeggenschap. De stroomversnelling (zie pagina 20) is een mooi voorbeeld van hoe de middle-up-down benadering werkt. Hier wordt deels bottom-up en deels top-down gewerkt aan het bedenken van oplossingen voor de nul-op-de-meter renovaties. De bouwketens rondom pilotprojecten werken bottom-up, procedés voor het aanpassen van wet- en regelgeving worden daarentegen top-down vormgegeven. Op deze manier vindt innovatie op verschillende niveaus plaats – in de bouwtechniek, in het proces, in de regelgeving – waarbij slim gebruik wordt gemaakt van de sterke kanten van alle partijen. Dat is precies waar het in de middle-up-down benadering om draait.

De term middle-up-down refereert natuurlijk aan de synthese van top-down en bottom-up. Drie aspecten zijn hierbij cruciaal. Allereerst het continue onderhandelen van partijen over waar de verantwoordelijkheden liggen: centraal of decentraal. Ten tweede: het maken van nieuwe afspraken over wie uiteindelijk de zeggenschap heeft over de middelen en de verdeling daarvan. En het laatste essentiële element: het samen discussiëren en bedenken van nieuwe manieren van doen. Hiervoor is het belangrijk dat de betrokken partijen de bereidheid hebben om zaken in hun eigen werkveld te veranderen en in staat zijn om kennis van verschillende disciplines hierin mee te nemen. De middle-up-down benadering vraagt dan ook om gedragsverandering van alle partijen, maar vooral professionals en organisaties moeten nieuwe rollen innemen waarin ze open staan voor invloed en inspraak van buitenaf. Het vraagt ook om een nieuwe manier van werken met en in het bedrijfsleven. Ook hier geldt: nieuwe afspraken, andere verantwoordelijkheden, risicoverdeling en met als uiteindelijk resultaat producten die beter op elkaar afgestemd zijn.

Gelet op recente ervaringen met een project als de stroomversnelling lijken we een eind op de goede weg met het uitdenken en uitproberen van deze nieuwe benadering. Echter, één van de partijen die tot nu toe nog te vaak ontbreekt zijn de gebruikers van huizen zelf of breder: de inwoners van een dorp. Bewoners en gebruikers zijn via lokale initiatieven en hun eigen koepels ook op zoek naar aansluiting op dit hele speelveld, maar het is voor overheden vaak lastig iedereen bij dit soort projecten te betrekken. De oprichting van verschillende dorpscoöperaties zijn vanuit dit licht gezien een volgende stap. Neem bijvoorbeeld Nieuw Dordrecht. In dit Zuid-Drentse dorp is een dorpscoöperatie opgericht die samen met de gemeente, de corporatie en tal van andere partijen meepraat over de toekomst van het dorp. Wat meer toegespitst op het niveau van gebouwen spelen ook huurders of huiseigenaren in toenemende mate een rol. De activiteiten van een organisatie als VAC-punt Wonen zijn wat dat betreft inspirerend. Dit is een landelijk opererende stichting van vrijwilligers die zich ook

lokaal inzet voor de belangen van bewoners, zoals recentelijk nog door het uitvoeren van een woonkwaliteitenonderzoek in de omgeving van Zuidhorn.

Hoe de middle-up-down benadering precies werkt, en hoe het gaat in steeds wisselende situaties: daar valt nog veel over te leren. De middle-up-down benadering is dan ook zeker geen blauwdruk om complexe opgaven op te kunnen pakken. Veel meer is het een nieuwe houding en aanpak die creativiteit, kennis, kunde en middelen vanuit alle hoeken van onze maatschappij kan mobiliseren om gezamenlijk tot innovatieve en maatschappelijk verantwoorde oplossingen te komen. Daarmee is het ook een continu leerproces, niet alleen voor overheden, maar voor alle partijen. ♦